

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA AİLƏ, QADIN VƏ UŞAQ
MƏSƏLƏLƏRİNİN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ**

H.HÜSEYNOVA
Bakı Dövlət Universiteti
office@scfwca.gov.az

Məqalədə Azərbaycan Respublikasında aparılan uğurlu sosial siyasətin əsasları təhlil olunur. Ailə, qadın və uşaq problemləri ilə bağlı dövlət strategiyasının aparıcı istiqamətləri ayrı-ayrılıqda araşdırılır, son illər bu sahədə reallaşdırılan islahatların təsir mexanizmi göstərilir. Dövlətin, əhalinin sosial rifahının inkişafı yönündə beynəlxalq təşkilatlar, qeyri-hökumət sektoru ilə birgə həyata keçirilən vacib layihələrdə ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyəti geniş açılır.

2009-cu il Azərbaycanda ardıcıl inkişaf prosesinin uğurla davam etməsi ilə xarakterizə olunur. Bütün dünyada gedən qlobal iqtisadi böhran fonunda müsbət inkişaf dinamikasının qorunub saxlanması möhtərəm cənab Prezidentin müəyyən etdiyi uzaqgörən siyasi xəttin məntiqi nəticəsidir. Dünya Bankı tərəfindən açıqlanmış iqtisadi memorandumda Azərbaycanın başqa ölkələrlə müqayisədə qlobal böhranı daha güclü mövqe ilə qarşılamaşının və bütövlükdə böhrandan kənar qalması, o cümlədən Avropa məkanında iqtisadi artım meylini qoruyub saxlayan yeganə ölkə olmasının göstərilməsi buna əyani sübutdur. Əldə edilən yüksək iqtisadi göstəricilər sosial problemlərin həllinə yönəlmiş dövlət proqramlarının reallaşdırılması istiqamətində məqsədyönlü fəaliyyətin həyata keçirilməsini təmin edir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında sosial sahədə dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birini məhz ailə, qadın və uşaq sahələri üzrə siyasət təşkil edir. Bu labüdlüyü daim nəzərə alan Ulu Öndər Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanda hər üç istiqamət üzrə siyasətin formalaşdırılması məsələlərinə böyük diqqət yetirmiş, bu sahələrdə mövcud olan problemlərin həlli istiqamətində ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyət göstərmişdir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi 1993-2003-cü illərdə Ümummilli lider bu siyasətlə bağlı məsələlərin normativ-hüquqi tənzimini və əməli həllini dövlətin prioritet vəzifələrindən biri kimi qarşıya qoymuşdur.

Bu prinsiplial kursun davamı olaraq müasir dövrdə ölkəmizdə həyata keçirilən dövlət siyasətində ailə, qadın və uşaq problemlərinin həlli prioritet istiqamətlər sırasındadır. Eyni zamanda, xüsusi vurğulamaq zəruridir ki, möhtərəm cənab Prezidentin 2006-cı il tarixli Sərəncamına əsasən, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmışdır [1, 346].

Ümumiyyətlə, bu vaxta qədər respublikada hər üç sahə üzrə problemlərlə mərkəzləşdirilmiş şəkildə heç bir dövlət qurumu məşğul olmamışdır.

Azərbaycanda dövlət ailə siyasətinin başlıca istiqamətləri kimi ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, dövlətin ailəyə himayəsi, ailə hüquqlarının həyata keçirilməsi və

müdafiəsi ilə bağlı qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi, ənənəvi ailə dəyərlərinin qorunub saxlanılması, ailələrin sosial rifahının və etibarlı sosial müdafiəsinin təmin edilməsi, aztəminatlı, çoxuşaqlı, şəhid ailələrinə və digər kateqoriyalara aid ailələrə dövlət qayğısının göstərilməsi, ailə sahibkarlığının inkişaf etdirilməsi, ailə sağlamlığının qorunması, erkən nikahların, ailədə zorakılığın və ailələrin inkişafına mane olan digər mənfi halların qarşısının alınması, ailənin inkişafı üçün hərtərəfli şəraitin yaradılması əsas götürülür.

Müstəqil Azərbaycanda həyata keçirilən dövlət ailə siyasəti milli-mənəvi dəyərlərdən qaynaqlanır və bilavasitə onun təəcəssümüdür. Bu da ölkədə ailəyə verilən qiymətin bariz ifadəsidir. Bu il aprelin 22-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2009-cu. ilin birinci rübünün sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına həsr olunmuş iclasında ölkə başçısı bu məqamları xüsusilə vurğulamışdı:

“Biz ümumbəşəri dəyərləri bölüşürük, ancaq bizim üçün əsas dəyərlər Azərbaycanın milli dəyərləridir. Bu baxımdan, əgər tarixə də nəzər salsaq görürük ki, xalqımızın yaşaması üçün, öz mənliliyini, qürurunu qoruması üçün ailə dəyərləri, milli dəyərlər əvəzolunmaz rol oynamışdır. Ölkəmizin inkişafı, müstəqilliyimizin daha da möhkəmləndirilməsi üçün və milli dəyərlərin tam şəkildə bərqərar edilməsi üçün ailə dəyərləri daim yüksəklərdə olmalıdır” [2, 2].

Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkədə uğurla həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasət ailələrin rifahının yaxşılaşdırılmasına, uşaq və yeniyetmələrin fiziki və mənəvi cəhətdən güclü nəsil kimi formalaşdırılmasına, ümumən milli genofondumuzun möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Ailə insan şəxsiyyətini mədəniyyətə qovuşduran, uşağa insan davranışının normalarını, qaydalarını mənimsədən ilk məktəbdir. Ailədə mövcud olan insani dəyərlər, inanclar, ideallar gələcək şəxsiyyəti, onun həyatda yerini və davranışını formalaşdırır. Ailə gələcək vətəndaşın sosiallaşmasını təmin edən ilk və ən önəmli qaynaqdır.

Digər tərəfdən, hər bir ailə özlüyündə unikaldır, ümumi mədəni sfera, müəyyən xalq-təfəkkür tərz-i-dövlət çərçivəsində özünəməxsus mədəni mühitini yaradır. Cəmiyyətin tarixi yaddaşının daşıyıcısı olan ailə dünyanın hər yerində sarsılmaz, əbədi dəyər sayılır. Zəngin ənənələrə malik Azərbaycan ailəsi də istisna təşkil etmir. Tarixən ailə xalqımızın yüksək mənəvi dəyərlərinin qoruyucusu, genofondumuzun daşıyıcısı kimi milli inkişafımızda mühüm rol oynamışdır. Xüsusilə önəmlidir ki, bir sıra toplumlardan fərqli olaraq, Azərbaycan cəmiyyətində ailə institutu özünün sosial təyinatını və milli-mənəvi missiyasını daha tam və dolğun şəkildə qoruyub saxlamışdır.

Hal-hazırda respublikamızda **1 milyon 831 min 100 ailə** var [3, 12]. Ailənin hərtərəfli inkişafı üçün şəraitin yaradılmasına, ailələrin müxtəlif problemlərinin həllinə xüsusi diqqət yetirilir. Qarşıda duran ən mühüm vəzifələrdən biri də ailə institutunun hərtərəfli inkişafı və möhkəmləndirilməsi, ümumən ailənin cəmiyyətdə rolunun yüksəldilməsi və inkişaf etdirilməsidir. Cəmiyyətin və dövlətin formalaşması və inkişafında ailə mühüm halqadır. Fiziki və mənəvi baxımdan sağlam ailə sağlam cəmiyyətin, güclü dövlətin özülüdür.

Bu gün dünyanın hər bir yerində olduğu kimi, Azərbaycanda da ailələr həlli təxirəsalınmaz problemlərlə rastlaşır. Komitə tərəfindən ailədaxili münasibətlərdə milli-mənəvi dəyərlər və bu münasibətlərin gələcək nəslin formalaşmasında əhəmiyyəti istiqamətində ölkə ərazisində əhalinin müxtəlif qrupları üçün nəzərdə tutulmuş maarifləndirmə tədbirləri, ictimai dinləmələr keçirilmişdir. Keçirilən tədbirlər əhali

arasında milli-mənəvi dəyərlərin təbliğini daha da gücləndirməyə, gənc nəslin tərbiyəsinə xüsusi önəm verilməsinə, ailədə zorakılığın qarşısının alınması üçün profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsinə ehtiyac olduğunu bir daha sübut etmişdir.

Azərbaycanda ailə dəyərlərinin qorunub saxlanması və daha da möhkəmləndirilməsi istiqamətində maarifləndirmə işlərinin aparılması məqsədilə Heydər Əliyev Fondu və BMT-nin Əhali Fondunun dəstəyi, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin təşkilatçılığı ilə “Azərbaycan ailəsi” qısametrajlı filmlər Festivalı keçirilmişdir. Hər il may ayının 15-i dünyada təntənə ilə qeyd olunan və insanların diqqətini ailə problemlərinin həllinə bir daha yönəltmək məqsədi daşıyan Beynəlxalq Ailə Günü münasibətilə respublikamızda da silsilə tədbirlər həyata keçirilir. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin 15 may Beynəlxalq Ailə Günü təşkil etdiyi “Ailə bayramı”nda nümunəvi ailələrin seçilməsi, respublikanın müxtəlif bölgələrində geniş tədbirlərin keçirilməsi artıq xoş ənənəyə çevrilib. Bu il də 15 may “Beynəlxalq Ailə Günü” münasibəti ilə Lənkəran şəhərində “Ailə bayramı” qeyd olunmuşdur. Respublikanın 67 rayon və şəhərində keçirilən müxtəlif müsabiqələrdə qalib gəlmiş ailələrin, habelə ictimaiyyətin tanınmış nümayəndələrinin iştirakı ilə təşkil olunmuş “Ailə bayramı” gənc nəslə milli ailə dəyərlərinin təbliğinin parlaq nümayişinə çevrilmişdir.

Ailələrin sağlam, xoşbəxt yaşaması üçün onun üzvləri arasında səmimi, mədəni münasibət olmalı, valideyn-övlad münasibətləri düzgün qurulmalıdır. Azərbaycan ailəsi hər şeydən əvvəl, milli adət-ənənələrimizi özündə yaşatmalıdır. Övladlarımız dünyaya gəldikləri gündən milli-mənəvi dəyərlərimizlə tərbiyə olunmalıdırlar. Ailədə mədəniyyət, qarşılıqlı hörmət və hörmətdən doğan davranış qaydaları ailə mədəniyyətinin özülüdür. Ailəsinə qoruyan torpağını qoruyacaq, ailəsinin sabitliyini istəyən Vətənin əmin-amanlığını istəyəcək. Ailədən aşılana müsbət mədəni-psixoloji iqlim ictimai mühitə də nüfuz edir. Bir məqamı nəzərdən qaçırmamalıyıq ki, ailə cəmiyyətlə, mövcud olduğu dövrlə sıx əlaqədə olan bir institutdur. Qloballaşma, informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı, Internetin həyatın hər sahəsinə nüfuz etməsi bir sıra müsbət tendensiyalarla yanaşı, bəzən kifayət qədər neqativ rol da oynayır. Yad, millətimizə xas olmayan ideyaların, davranış tərzlərinin təbliği yetişməkdə olan nəslə bəzən yanlış yol göstərir. Ailə münasibətlərində bəzən arzuolunmaz transformasiyalar baş verir. Cəmiyyət, hər bir vətəndaş bu yad meyllərin qarşısını qətiyyətlə almalı, milli dəyərlərin qorunması, itməməsi üçün səy göstərməlidir. .

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi nəticəsində ciddi sosial-psixoloji çətinliklərlə qarşılaşan qaçqın və məcburi köçkün ailələrinə daimi diqqət Azərbaycan dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindəndir. Ümumiyyətlə, bu istiqamətdə son illər möhtərəm Prezidentimiz tərəfindən 50-ə yaxın Fərman və Sərəncamın imzalanması sayəsində həmin insanların bir çox problemləri artıq öz həllini tapmışdır. Komitənin də bu istiqamətdə fəaliyyətinin əsas məqsədi həssas qruplardan olan ailələrə sadəcə yardım göstərmək deyil, onları respublikanın ictimai həyatına cəlb etməkdir. Bununla əlaqədar, qaçqın və məcburi köçkün ailələrindən olan beş yüzə yaxın yeniyetmə xarici dil, kompyuter və peşə kurslarında təlim keçmişdir.

Bu gün ölkəmizin həyatında önəmli rol oynayan, hər birimiz üçün gözəl nümunə olan Azərbaycan qadın hərəkatının lideri, Birinci Xanım, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, millət vəkili, Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi altında həyata keçirilən ailə problemlərinin həlli istiqamətində önəmli layihələrin gerçəkləşdirilməsinə xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Hər bir Azərbaycan ailəsinin problemlərini özünün diqqət mərkəzində saxlayan Mehriban xanımın təşəbbüsü ilə ailələrimizin

rifahına yönəlmiş böyük layihələr uğurla reallaşır. Bundan əlavə, onun cəmiyyətdə yaratdığı misilsiz mənəvi mühit, Ulu Öndərin şəxsi nümunəsindən qaynaqlanan ideal ailə modeli insanları daxili zənginliyə və mənəvi saflığa səsləyir. Bu uğurlu, fəxr etdiyimiz örnək ailələr Azərbaycanın gələcəyinin təminatçısıdır.

Müasir dünyada ailələrin vəziyyətini böhranlı qiymətləndirmək olar. Bazar iqtisadiyyatı dünya sakinlərinin həyat səviyyəsini əhəmiyyətli dərəcədə aşağı salıb. Xüsusilə də çoxuşaqlı ailələr, tənha analar, əlil övladları olan ailələr, tələbə ailələrinin vəziyyəti ağırlaşmış. Sadalanan bu tip ailələrin qazancının əhəmiyyətli hissəsi ərzaq məhsullarının alınmasına, tibbi xidmətə xərclənir. Çətinliklərin müxtəlif səbəbləri var. Dünyada gedən iqtisadi böhran, həyatın bahalaşması ailələrdə müalicə, uşaqların təhsil alması, onların istirahətinin təşkili və s. kimi problemlər yaradıb. Cinayətkarlığın artması, ailələrin mənəvi aləmində yaranan boşluqlar böyük narahatlıq doğurur. Bu vəziyyətdə olan ailələrə güclü dəstək, yardım tələb olunur. Ailələrə maddi və mənəvi dəstək dövlətin diqqət mərkəzindədir. Ailələrin maddi-sosial rifahının yaxşılaşdırılması üçün müxtəlif meyarlar üzrə bir sıra müavinətlər, ünvanlı sosial yardımlar təyin olunmuşdur. Ailələrin mənzillə təmin olunması məqsədilə ölkədə ipoteka kreditləri verilir, qaçqın və məcburi köçkünlərin problemlərinin həlli üzrə, ailə kəndli təsərrüfatı fəaliyyəti haqqında dövlət proqramları uğurla tətbiq olunur. Ana və uşaqların sağlamlığının möhkəmləndirilməsi, əhalinin reproduktiv sağlamlığının qorunması, sağlam uşaqların doğulması üçün zəruri şəraitin yaradılmasını nəzərdə tutan, eləcə də məişət zorakılığı hallarının azaldılması və zorakı davranış qaydalarının qarşısının alınması məqsədilə kompleks proqramlar həyata keçirilir.

Bu gün bütün dünyada məişət zorakılığı, qadın alveri və qadınlar tərəfindən törədilən cinayətlərlə bağlı problemlər ən çox müzakirə edilən mövzulardandır. Belə hallar çox az miqyasda olsa da ölkəmizdə də mövcuddur. Yanlış dini stereotiplərin təsiri altında yeniyetmə qızların təhsildən uzaqlaşdırılaraq erkən nikaha daxil olması arzuolunmaz haldır. Bunun nəticəsində qadınların ictimai həyatdan təcrid edilməsi, onların işləmək və karyera qurmaq imkanlarının daraldılması kimi mənfi hallar əsaslı narahatlıq doğurur. Məhz bu istiqamətdə aparılan işin daha da gücləndirilməsi tələb olunur. Bu baxımdan Azərbaycan Hökuməti tərəfindən qadınlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması istiqamətində həyata keçirilən kompleks tədbirlərə dəstək məqsədilə Heydər Əliyev Fondu, BMT-nin Əhali Fondu və Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi arasında 2008-ci ilin 16 yanvar tarixində imzalanmış “XXI əsrdə qadınlara qarşı zorakılıq əleyhinə” birgə layihə böyük əhəmiyyət daşıyır. Bu layihə, əlverişli mühitin yaradılması ilə insan hüquqları, gender bərabərliyi və qadınların iştirakçılığının təmin edilməsi baxımından Azərbaycanda qadınlara qarşı zorakılığın azaldılması məqsədini daşıyır.

Qadın problemləri və gender məsələləri üzrə dövlət proqramlarından irəli gələn vəzifələrin reallaşdırılmasına yönəlmiş yeni əməli addımlar atılmışdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyasının həyata keçirilməsi üzrə Dövlət Proqramının (2007-2010) 7.4-cü bəndi üzrə “Əmək fəaliyyətinə başlayanın Yaddaş Kitabçası” hazırlanmışdır. Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planının 12-ci bəndinə. Əsasən yeniyetmə qızların və qadınların insan alveri mövzusunda maarifləndirilməsi məqsədilə həyata keçirilən tədbirlər davam etdirilir. Həmçinin ilin birinci yarısında “Azərbaycanda Məcburi Köçkünlər və Qaçqınlar üçün Gender ilə bağlı zorakılığın aradan qaldırılması” adlı layihə çərçivəsində Ağdam, Füzuli və Biləsuvar rayonlarında qaçqın və məcburi ailələrdən olan qızlar üçün kompyuter kursları təşkil edilmişdir.

BMT-nin Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması üzrə Komitəsinin 44-cü sessiyası çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının BMT-nin qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi Konvensiyasının (CEDAW) həyata keçirilməsi üzrə dördüncü dövrü hesabatı dinlənilmişdir [4, 12]. Nümayəndə heyətimiz Azərbaycan Respublikasının BMT-nin qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi Konvensiyasının həyata keçirilməsi üzrə dördüncü dövrü hesabatına dair qanunvericiliyin gender baxımından təkmilləşdirilməsi, məişət zorakılığına qarşı mübarizə, əlil qadınların vəziyyəti, insan alveri, təhsil və səhiyyədə, ictimai və siyasi qərar qəbul etmə prosesində qadınların iştirakının artırılması kimi suallara aydınlıq gətirmişdir. Sevindirici haldır ki, BMT-nin Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması üzrə Komitəsinin üzvləri Azərbaycan hökuməti tərəfindən Konvensiyanın həyata keçirilməsi istiqamətində görülmüş işləri yüksək qiymətləndirmişlər.

Son dövrlər qadınların ölkənin siyasi həyatında daha fəal iştirakını təmin etmək məqsədilə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi ölkənin bir sıra regionlarında “Azərbaycan Respublikasının regionlarında bələdiyyə seçkiləri ərəfəsində qadınların fəallığının artırılması” mövzusunda konfranslar keçirmişdir. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin qeyri-hökumət təşkilatları ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində keçirdiyi tədbirdə Astara, Lənkəran, Lerik, Masallı, Yardımlı, Cəlilabad və Biləsuvar rayonlarında fəaliyyət göstərən qadın təşkilatlarının nümayəndələri iştirak etmişlər. Azərbaycanda keçirilən seçkilərdə qadınlar seçici kimi fəal iştirak etsələr də, namizəd kimi passivlik nümayiş etdirirlər. Ötən bələdiyyə seçkilərində bələdiyyə üzvlüyünə namizədlər arasında qadınların 5,5 faiz təşkil etməsi də buna əyani sübutdur. Qadınların bələdiyyə seçkilərində zəif iştirakının əsas səbəblərindən biri də ölkəmizdə yeni yaradılmış yerli özünüidarəetmə institutu barədə onların kifayət qədər məlumatlı olmamasıdır. Ümidvaram ki, belə tədbirlər qadınların respublikamızın siyasi-ictimai həyatına daha fəal müdaxilə etməsinə zəmin yaradacaq.

Ölkədə həyata keçirilən uğurlu dövlət siyasətinin mühüm xətlərindən birini də uşaq siyasəti təşkil edir. Əsası Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş dövlət uşaq siyasəti cəmiyyətin bu mühüm hissəsinin hərtərəfli və ahəngdar inkişafının təmin edilməsinə yönəlmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 dekabr 2008-ci il tarixli 103 sayılı Sərəncamı ilə 2009-cu ilin Azərbaycanda «Uşaq ili» elan olunması bu siyasətin davamıdır.

Ötən müddətdə “Uşaq ili” ilə bağlı bir sıra istiqamətlər üzrə fəaliyyət həyata keçirilmişdir. Ümumiyyətlə, respublikamızda uşaq hüquqlarının təmin edilməsi, ilk növbədə, etibarlı hüquqi bazaya söykənir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası 1992-ci ildə BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına qoşulmuş, 1999-cu ildə isə həmin sənədin müddəalarını özündə əks etdirən Azərbaycan Respublikasının «Uşaq Hüquqları haqqında» Qanunu qəbul olunmuşdur. «Uşaq ili» çərçivəsində BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının təbliği ilə bağlı regionlarda müvafiq maarifləndirmə işləri həyata keçirilir.

“Uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında” Protokoldan irəli gələn öhdəliklərin tam həcmdə yerinə yetirilməsi və həmin sənədlərə riayət olunmasının təmin edilməsi, uşaq əməyinə dair müvafiq beynəlxalq Konvensiyalardan, həmçinin Beynəlxalq Əmək Təşkilatının sənədlərindən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məqsədilə regionlarda müvafiq qurumların iştirakı ilə müşavirələr keçirilmiş, müvafiq tövsiyələr verilmişdir. Komitənin nəzəndə orta ümumtəhsil məktəblərinin şagirdləri üçün “Uşaq hüquqları” məktəbi

yaradılmışdır. 2009-cu ildə anaların və uşaqların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, müavinətlərin, imtiyazların artırılması istiqamətində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair bir sıra təkliflər hazırlanmışdır. Təklif edilən dəyişikliklər sağlamlıq imkanları məhdud 18 yaşınadək uşaqlara, ailə başçısını itirən ailələrə, müddətli həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçularının uşaqlarına, valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların qəyyumlarına (himayəçilərinə), bir yaşınadək uşağı olan aztəminatlı ailələrə, çoxuşaqlı ailələrə təyin edilmiş sosial müavinətlərin, habelə uşağın anadan olunmasına görə birdəfəlik müavinətin məbləğinin artırılması və çoxuşaqlı ailələrin sosial problemlərin həlli məqsədini daşıyır. Beynəlxalq övladlığa götürmə ilə bağlı vətəndaşların müraciətləri üzərində iş davam etdirilir. 2008-ci ildə 8 ailəyə, 2009-cu ildə isə 1 ailəyə Azərbaycan Respublikası vətəndaşı olan uşağı övladlığa götürməyə razılıq verilmişdir. Daha iki xarici ailə övladlığa götürmə mərhələsindədir. Avropa Şurası ölkələrinin ailə məsələləri ilə məşğul olan nazirlərinin Vyanada keçirilən 29-cu konfransı ərəfəsində Avropa Şurası tərəfindən ailələr və uşaqlar üçün sosial siyasət mövzusunda hesabat hazırlanmışdır. Hesabatda Azərbaycanda dövlət tərəfindən idarə olunan Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzlərinin fəaliyyəti müsbət və uğurlu addım kimi qeyd edilmişdir. Hazırda BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının icrasına dair Azərbaycan Respublikasının dördüncü dövrü hesabatı üzərində iş yekunlaşmaq üzrədir.

Ölkəmizdə təbii artım göstəricilərinin müsbət dinamikası ailə və uşaqlara göstərilən dövlət qayğısının əyani təzahürüdür. Belə ki, 2009-cu ilin birinci rübünə əhalinin sayı 8 milyon 753 min nəfər olmuşdur, bunun da **2 milyon 741 min nəfərini** uşaqlar təşkil edir [5, 8]. Bu gün ana və uşaqların sağlamlığı və erkən uşaqlıq dövrünün inkişafı sahəsində səylərin artırılması xüsusilə vacibdir. Belə ki, ölkəmizdə 5 yaşa qədər uşaq ölümü səviyyəsinin azaldılmasında irəliləyiş əldə edilmiş, son illərdə uşaq ölümünün göstəricisi hər min nəfər yeni doğulan üçün 31-dən 28-dək azalmışdır. Bu istiqamətdə atılan əməli addımlar sırasında perenatal qulluq sistemində islahatların aparılması, yeni doğulanlara müasir qulluq təcrübəsinin tətbiqi, bu sahədə müvafiq proqramların həyata keçirilməsi xüsusi qeyd olunmalıdır.

Hazırda ölkədə 26 doğum evi, 315 qadın məsləhətxanası, 589 uşaq poliklinikası və ambulatoriyası, 1734 feldşer-mama məntəqəsi, 1 ailə planlaşması mərkəzi, 4 körpələr evi, 6 uşaq evi, valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqlar üçün 2 internat məktəbi, sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlar üçün 14 xüsusi internat məktəbi, əqli cəhətdən geri qalan uşaqlar üçün 2 internat evi, 34 ümumi tipli internat evi, 15 uşaq sanatoriyası var.

«Uşaq ili» çərçivəsində uşaqların sağlamlığının möhkəmləndirilməsi ilə bağlı müxtəlif layihələr reallaşdırılır. Belə ki, ana və uşaqların sağlamlığının qorunması və reproduktiv sağlamlıq mövzusunda respublikanın bir sıra regionlarında təlimlər həyata keçirilmişdir. Şəhər və regionlarda gənclərin reproduktiv sağlamlıq məsələləri üzrə müraciət etmələri üçün reproduktiv mərkəzlər açılmışdır. Nəzərdə tutulan 12 mərkəzdən artıq 5-i fəaliyyətdədir.

“Körpələrin və erkən yaşlı uşaqların qidalanması haqqında” Qanunun icrasını təmin etmək üçün uşaq qida məhsullarının uyğunluq sertifikatı olmadan ölkəyə daxil olmasının qarşısının alınması, uşaqlar üçün nəzərdə tutulan malların təhlükəsizlik və keyfiyyət göstəricilərinin Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının standartlarına uyğunluğunu müəyyən etmək məqsədilə monitoring keçirilir. Respublika Stomatoloji Mərkəzində hemofiliyalı uşaqlar üçün pulsuz stomatoloji kabinet açılmışdır.

Ölkəmizdə uşaqların təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində fəaliyyət

gündən-günə genişlənir.

Hazırda Azərbaycanda 1612 məktəbəqədər təhsil müəssisəsi, 4557 ümumtəhsil məktəbi, 60 orta ixtisas təhsil müəssisəsi, sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlar üçün 19 xüsusi internat məktəbi, 108 peşə məktəbi və peşə litseyi, 234 uşaq musiqi və incəsənət məktəbi, 8 uşaq teatri, 103 uşaq kitabxanası, 9.308 idman müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Həmçinin 912 uşaq poliklinikaları və ambulatoriyaları, qadın məsləhətxanaları ailələrimizin xidmətindədir [6, 40].

Son illər 1.360 yeni məktəb binası tikilmiş, 300-dək məktəb əsaslı təmir edilmişdir. 2008-ci ildə bir sıra təhsil müəssisələrinin yeni korpuslarının inşasına, əsaslı təmirinə və qəza vəziyyətində olan məktəblərin bərpasına Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondundan 34 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Bu baxımdan Azərbaycanın Birinci Xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi altında həyata keçirilən böyük işlər bütün cəmiyyət üçün layiqli nümunədir.

Belə ki, Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə «Yeniləşən Azərbaycan üçün yeni məktəb» layihəsi çərçivəsində son illərdə Azərbaycanın 62 bölgəsində 70 mindən artıq yeri olan 184 yeni məktəb binası tikilmiş, 37 məktəb əsaslı təmir olunmuşdur.

“Uşaq ili”ndə uşaqların sosial müdafiəsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində bir sıra əməli addımlar atılmaqdadır. 2009-cu ilin birinci rübünə olan məlumatlara əsasən, hər ay 22 min 809 uşaqlı ailəyə, o cümlədən 1058 (min əlli səkkiz) yetim və valideyn himayəsindən məhrum uşaqların qəyyumlarına sosial müavinət verilir.

Komitənin nəzdində fəaliyyət göstərən Şüvəlan və Goranboy Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzlərində aztəminatlı və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan ailələr və onların uşaqları üçün kurslar, pulsuz aktiv terapiya məşğələləri təşkil edilmişdir. Aztəminatlı ailələrə reproduktiv sağlamlıq və ailə planlaşdırılması, yoluxucu xəstəliklər, sağlam həyat tərzini mövzularında təlimlər keçirilmişdir.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar və onların valideynlərinin, qaçqın və məcburi köçkün, aztəminatlı ailələrdən, sağlamlıq imkanları məhdud, dövlət himayəsində olan və uşaq tərbiyə müəssisəsində islah olunan uşaqların məşğulluğunun təmin edilməsi məqsədilə Bakı Baş Məşğulluq İdarəsi ilə birgə kurslar təşkil olunmuşdur və hazırda bu iş regionları da əhatə etməklə davam etdirilir.

Həmişə olduğu kimi, bu il də 1 iyun – Uşaqları Beynəlxalq Müdafiə günü respublikamızda geniş qeyd olunmuşdur. Belə bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, 1 İyun Uşaqları Beynəlxalq Müdafiə Günüə həsr olunmuş tədbirlərdə **3 minə yaxın uşaq** iştirak etmişdir. Tədbirlər proqramı çərçivəsində bir sıra xeyriyyə aksiyaları keçirilmiş və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar əlil arabaları, ortopedik vasitələr və digər lazımi avadanlıqlarla təmin olunmuşdurlar.

Bu gün xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların cəmiyyətdə bərabər imkanlardan istifadə etmələri üçün hərtərəfli şəraitin yaradılması fərhənləndirici haldır. Azərbaycanda rəsmi qeydiyyatda olan 56 min 433 sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaq sosial müavinət alır. Respublika üzrə xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların təhsilinin təşkili sahəsində müsbət təcrübə toplanmışdır. Cəmiyyətin əsas vəzifələrindən biri uşaqları mənəvi cəhətdən zəngin və ahəngdar inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi tərbiyə etməkdir. İncəsənətə, mədəniyyətə maraq yaradılması, estetik zövqün formalaşdırılması, yaradıcı keyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsi uşaqlara ətraf aləmi dərindən başa düşməyə, milli adət-ənənələrin saxlanılması, böyük nəslə hörmətli münasibətin qorunub saxlanmasına kömək edir.

Eyni zamanda, uşaq problemlərinin ayrı-ayrı aspektləri, o cümlədən uşaqların sağlamlığının qorunması, uşaqların keyfiyyətli təhsil almaq imkanlarının artırılması, inklüziv təhsilin inkişaf etdirilməsi, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların tələbatına yönəlmiş infrastrukturun yaradılması, uşaqların dövlət uşaq müəssisələrinə düşməsinin, uşaq baxımsızlığının və uşaq əməyinin istismarının, onlara münasibətdə zorakılığın, uşaqlar arasında hüquq pozuntularının qarşısının alınması, cəmiyyətin uşaq hüquqları və uşaq problemləri ilə bağlı geniş maarifləndirilməsi, yuvenal ədliyyə sisteminn formalaşdırılması istiqamətində fəaliyyətin daha da gücləndirilməsinə və bir sıra əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsinə ehtiyac duyulur. Ümidvarıq ki, «Uşaq ili» çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlər proqramı bu istiqamətlər üzrə əhəmiyyətli irəliləyişə nail olmağa imkan yaradacaqdır.

Azərbaycan dövləti bundan sonra da ailələrin rifahının, qadınların hüquq və imkan bərabərliyinin, uşaqların ahəngdar inkişafının təmin edilməsi istiqamətində bütün zəruri addımları atacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. "Heydər Əliyev və dövlət qadın siyasəti". Bakı: Nurlar Nəşriyyat – Poliqrafiya Mərkəzi, 2008, 414 s.
2. "Azərbaycan" qəz. Bakı, 2009, 23 aprel.
3. Azərbaycanda ailələr – 2008 (statistik məcmuə) / Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı: Səda, 2008, 382 s.
4. 4th Periodic Report of the Republic of Azerbaijan on United Nations Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, Baku 2009, 66 p.
5. Ailə. Qadın. Uşaq. Azərbaycan Respublikası Qadınlarının III Qurultayı / AQUPDK-nın xüsusi məcmuəsi. Bakı: 2008, s. 5-31.
6. Azərbaycanda səhiyyə - 2009. Bakı: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, 2009, 403 s.

**ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВОПРОСОВ, СВЯЗАННЫХ С СЕМЬЕЙ,
ЖЕНЩИНАМИ И ДЕТЬМИ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

Г.ГУСЕЙНОВА

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются основы успешной социальной политики, проводимой в Азербайджанской Республике. Ведущие направления государственной стратегии в области проблем семьи, женщин и детей рассматриваются подробно в качестве отдельных объектов изучения. Показан также механизм влияния реформ, проведенных в указанных областях в последние годы. Статья также освещает последовательную и целенаправленную деятельность государства в области обеспечения развития социального благосостояния народа, проводимую в рамках важных проектов с привлечением представителей международных и неправительственных организаций.

**PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF FAMILY, WOMEN AND
CHILDREN ISSUES IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN**

H.HUSEYNOVA

SUMMARY

The article deals with the grassroots of effective social policy being conducted in the Republic of Azerbaijan. Leading directions of state strategy on family, women and children problems are analysed separately. The mechanism of implementation of corresponding reforms carried out during the last years is presented as well. Much attention is paid to highlight the consistent and purposeful significant projects realized by the state jointly with international and non-governmental organizations towards the development of social welfare of the people.